

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ДЕРКАЧ ВІТАЛІЙ ГРИГОРОВИЧ

УДК 343. 343.6 (477)

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ
В'ЇЗДУ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНУ ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ ТА
ВИЇЗДУ З НЕЇ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Приватній установі «Науково-дослідний інститут публічного права».

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент

Примаченко Віталій Федорович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,

завідувач кафедри кримінального права та кримінології

факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Гриченко Оксана Анатоліївна,

Одеський державний університет внутрішніх справ,

професор кафедри кримінального права та кримінології

факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування;

кандидат юридичних наук, доцент

Філей Юрій Володимирович,

Національний університет «Запорізька політехніка»,

декан юридичного факультету Інституту управління та права.

Захист відбудеться 12 травня 2021 р. о 09.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.04 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитися у загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розісланий 09 квітня 2021 року.

**Т.в.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

А.О. Собакарь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України у ст. 17 проголосила, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом.

Наприкінці 2013 року – на початку 2014 року, Російська Федерація, скориставшись проблемами у виконанні нашим військом таких функцій, розпочала відкриту збройну агресію, що, крім загибелі десятків тисяч українців, призвело до незаконної анексії АР Крим та окупації частин Донецької та Луганської областей. Фактично державний кордон з Російською Федерацією на Сході України став лінією розмежування з територією, що контролює держава Україна та тимчасово окупованою територією України. Український парламент відреагував на цю гостру проблему досить прогнозовано – 15 квітня 2014 року прийнято Закон України № 1207-VII «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» – КК України доповнено ст. 332-1 «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї». Таке рішення Верховної Ради України викликало гострі дискусії як в науці кримінального права, так й проблеми у застосуванні цієї норми на практиці.

Так, згідно з даними Генеральної прокуратури України та Офісу Генерального прокурора кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень за ст. 332-1 КК України у 2014 році становить – 1, у 2015 році – 61, у 2016 році – 71, у 2017 році – 31, у 2018 році – 19, у 2019 році – 8, у 2020 році – 16, у січні-лютому 2021 року – 5 кримінальних правопорушень.

Отже, за досліджуваний період з 2014 року по лютий 2021 року зареєстровано 212 фактів порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. Однак, відповідно до даних Державної судової адміністрації України, судами України винесено 30 обвинувальних вироків суду за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. З них 7 винесено у 2015 році, 21 у 2016 році, і по одному вирок у 2017 та 2019 роках.

Окремі питання кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 332-1 КК України на рівні коментарів а посібників були предметом наукових досліджень таких науковців як П.П. Андрушко, О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, А.А. Вознюк, П.А. Воробей, В.К. Грищук, Н.О. Гуторова О.М. Джужа, О.О. Дудоров,

І.М. Копотун, О.М. Костенко, В.В. Кузнєцов, Т.Є. Леоненко, М.І. Мельник, В.А. Мисливий, А.А. Музика, В.О. Навроцький, В.І. Осадчий, М.І. Панов, А.В. Савченко, В.В. Сташис, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, А.Н. Трайнін, Є.В. Фесенко, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк, В.В. Шаблистий, О.Н. Ярмиш та ін. також варто вказати на статті, в яких питання кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї досліджено більш глибоко – В.І. Антипов, Б.В. Бабін, Ю.О. Данилевська, З.А. Загиней, Л.Ю. Капітанчук, Ю.Б. Курилюк, М.А. Магеррамов, Т.Є. Огнева.

Також А.А. Нікітін в м. Київ у 2018 році захистив кандидатську дисертацію «Кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї», у якій автор таку тимчасову ст. 332-1 КК описав виключно з позиції посилення каральної репресії, з позиції її практичної доцільності.

Отже, незважаючи на досить значний науковий доробок у цьому напрямі, як і раніше, багато аспектів досліджуваної проблеми порушують дискусії щодо доцільності існування ст. 332-1 КК України, особливо у частині невизначеної мети заподіяння шкоди інтересам держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011 р.; Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р., схваленого розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 р. № 1393-р; основних напрямів наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2015–2020 рр., а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 р., схвалених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є удосконалення теоретичних положень кримінального права в частині відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї та вироблення рекомендацій для удосконалення кримінально-правової охорони державного кордону.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких задач:

- здійснити історико-правовий аналіз розвитку та встановити сучасний стан законодавства про кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї;
- описати підстави та принципи криміналізації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї;

– охарактеризувати зарубіжний досвід правового регулювання відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї;

– дослідити зміст об'єктивних та суб'єктивних ознак порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї;

– розробити пропозиції щодо удосконалення кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї та кримінально-правової охорони державного кордону.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері кримінально-правової охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї.

Методи дослідження. Під час проведення дисертаційного дослідження використовувались наступні наукові методи пізнання: діалектичний – для дослідження змісту порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї та основних об'єктивних і суб'єктивних ознак цього злочину (підрозділи 2.1.- 2.4); метод історико-правового аналізу – під час здійснення історико-правового нарису розвитку та встановлення сучасного стану законодавства про кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї (підрозділ 1.1.); компаративістський – для виявлення та аналізу особливостей регламентації кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї (підрозділ 1.3.); формально-логічний – для належної аргументації пропонованих змін до КК України у частині вдосконалення норм про кримінальну відповідальність за посягання на територіальну цілісність України (підрозділи 1.1., 1.2, 2.1.- 2.4); аналогії – для встановлення відношення еквівалентності (відповідності, схожості) між порушеннями державного кордону та порушенням порядку виїзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї (у всій дисертації); статистичний – для аналізу матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень, Державної судової адміністрації України, Офісу Генерального прокурора про порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї (у всій роботі).

Емпіричну основу дослідження становлять: офіційні статистичні дані Генеральної прокуратури України та Офісу Генерального прокурора за 2014-2021 роки щодо кількості облікованих злочинів, передбачених ст. 332-1 КК України та адміністративних правопорушень, передбачених ст. 204-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення; матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень та Державної судової адміністрації України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація

є одним з перших комплексних монографічних досліджень, яке присвячене вивченню кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї. У роботі сформульовано ряд нових наукових положень і висновків, зокрема:

вперше:

– на підставі вивчення матеріалів правозастосовної практики, зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони державних кордонів, особливо тих країн, частини яких були або є окупованими, доведена доцільність декриміналізації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї як злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України;

– доведена доцільність застосування у кримінально-правовій науці методу аналогії у тому випадку, коли дослідження певного нового кримінально-правового явища, поняття чи категорії вимагає досліджувати схожі за змістом уже усталені кримінально-правові норми (ст. 332-1 КК України «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї» є унікальною, а тому вона досліджувалася у сукупності із нормами кримінальних законів, направлених на охорону державних кордонів вцілому);

удосконалено:

– положення науки кримінального права щодо наперед хибного рішення законодавця у контексті постійних спроб вирішити гострі соціально-економічні проблеми шляхом внесення змін та доповнень до КК України;

– доктринальне положення про те, що якщо об'єктивні сторони адміністративного і кримінального правопорушення співпадають, то це наділяє правозастосовника надмірними повноваженнями самостійно відносити кожен факт порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї або до адміністративного, або до кримінального правопорушення, оскільки мета заподіяння шкоди інтересам держави є занадто широким поняттям та на практиці стосується в основному перевезення або пронесення продуктів харчування;

дістало подальшого розвитку:

– твердження про те, що якщо у результаті дослідження підстав та принципів криміналізації будь-якого кримінального правопорушення буде з'ясовано, що більшості з них воно не відповідає, тобто не є соціально обумовленою, така стаття кримінального закону підлягає виключенню.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у:

- *правотворчості* – для вдосконалення законодавства у частині кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, що посягають на недоторканність державних кордонів;

- *правозастосовчій діяльності* – для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів та суду у частині застосування норм про кримінальну

відповідальність за кримінальні правопорушення, що посягають на недоторканність державних кордонів;

- *навчальному процесі* – положення та висновки дисертації можуть у подальшому використовуватись при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право» та «Актуальні проблеми кримінального права»;

- *науково-дослідній роботі* – для подальших досліджень у галузях кримінального права щодо кримінально-правової охорони державного кордону.

Апробація матеріалів дисертації. Положення дисертації, що складають наукову новизну та висновки практичного характеру, апробовано під час виступу на таких наукових форумах: «Пріоритети розвитку юридичних наук у ХХІ столітті» (м. Київ, Україна, 17–18 липня 2019 р.); Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи: (м. Київ, 15–16 вересня 2020 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 7 праць, 4 – статті у виданнях включених до переліку наукових фахових видань України, 1 – у періодичному науковому виданні іншої держави за профілем дисертації, 2 – тези доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатку. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок, з яких: основний текст – 174 сторінки, додатки – 2 сторінки, список використаних джерел (205 найменувань) – 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** охарактеризовано актуальність теми, висвітлено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету та задачі, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, надано роз'яснення щодо методів, що використовувались у дисертації, сформульовано наукову новизну одержаних результатів та визначено їх практичне значення, наведено дані щодо апробації та публікації результатів дослідження, структури і обсягу роботи.

Розділ 1 «Історико-правовий розвиток та соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» містить три підрозділи.

У **підрозділі 1.1 «Історико-правовий нарис розвитку та сучасний стан законодавства про кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї»** констатовано, що законодавство про кримінальну відповідальність за порушення порядку перетинання державних кордонів розпочало своє формування у Статуті Великого князівства Литовського 1529 року, який став першим нормативно-

правовим актом який передбачав заборону виїзду в окремо визначені землі. Остаточо сформувалося вже у сучасному КК України після подій 2014 року.

Сформовано наступні історичні періоди розвитку кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї:

1) XVI ст. – період формування та дії Статутів Великого князівства Литовського 1529, 1566 і 1588 років, які стали першими нормативно-правовими актами, у яких законодавцем здійснено спробу виважено врегулювати порядок виїзду та в'їзду на територію Великого князівства Литовського та встановити за його порушення відповідальність;

2) XVII ст. – початок XX ст. – період Російської імперії (від Соборного уложення 1649 року до Кримінального уложення 1903 року);

3) 1917 р. – 1991 р. – радянський період (від Кримінального кодексу 1922 року до Кримінального кодексу 1960 року);

4) 2001 р. – по теперішній час.

Вивчення сучасного стану законодавства про кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї дозволив розвинути положення науки кримінального права щодо наперед хибного рішення законодавця у контексті постійних спроб вирішити гострі соціально-економічні проблеми шляхом внесення змін та доповнень до КК України – криміналізація порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї жодним чином не вплинула на правове забезпечення охорони державного кордону України.

У підрозділі 1.2 «Підстави та принципи криміналізації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» з'ясовано, що більшості підстав та принципам криміналізації суспільно небезпечних діянь ст. 332-1 КК України не відповідає, а тому підлягає виключення. Це, зокрема, суспільна небезпека – порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї повинна полягати у заподіяння шкоди (або також можливості) суспільним відносинам у сфері охорони державних кордонів України (Ю.В. Данилевська). Разом з тим, маємо ситуацію, що об'єктивні сторони адміністративного (ч. 1 ст. 204-2 КУпАП) і кримінального (ч. 1 ст. 332-2 КК України) правопорушення співпадають, що виключає суспільну небезпеку як таку.

Це стосується невідповідності і типовості і достатній розповсюженості діяння у вигляді порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї; динаміки порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї із урахуванням причин і умов, що його породжують; необхідність впливу кримінально-правовими заходами; врахування можливостей системи кримінальної юстиції в протидії тим або

іншим формам антигромадської поведінки, і як їхня складова – наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правової заборони; співвідношення позитивних і негативних наслідків криміналізації.

В результаті проведеної роботи розвинуто твердження про те, що якщо у результаті дослідження підстав та принципів криміналізації будь-якого кримінального правопорушення буде з'ясовано, що більшості з них воно не відповідає, тобто не є соціально обумовленою, така стаття кримінального закону підлягає виключенню.

У підрозділі 1.3 «Зарубіжний досвід правового регулювання відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї» встановлено, що за загальним правилом кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї, не характерна для правових сімей світу.

Виняток ставить, ст. 259 Пенітенціарного кодексу Естонської Республіки, де передбачено кримінальну відповідальність за незаконне переміщення іноземців через державний кордон Естонської Республіки і тимчасову контрольну лінію. Тимчасова контрольна лінія використовується з метою розділу території, яка підпадає під юрисдикцію держав Естонської Республіки і Російської Федерації.

Доведена доцільність застосування у кримінально-правовій науці методу аналогії у тому випадку, коли дослідження певного нового кримінально-правового явища, поняття чи категорії вимагає досліджувати схожі за змістом уже усталені кримінально-правові норми (ст. 332-1 КК України «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї» є унікальною, а тому вона досліджувалася у сукупності із нормами кримінальних законів, направлених на охорону державних кордонів вцілому).

Так, для країн романо-германської правової сім'ї характерна кримінальна відповідальність за незаконний перетин (порушення порядку перетину) державного кордону. Зокрема, це – Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Литва, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан. У більшості країн досліджувана кримінально-правова норма віднесена до злочинів проти порядку управління (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Литва, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан). У кримінальному законодавстві Естонії віднесена до винних діянь проти громадського спокою, а Молдови до злочинів проти публічної влади і безпеки держави. За кримінальним законодавством Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Киргизстану, Литви, Молдови, Росії, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану від кримінальної відповідальності за вчинення незаконного перетину державного кордону, звільняються іноземні громадяни або особи без громадянства, які прибули з

територій, де їх життю або свободі загрожувала небезпека, або особи, які просять у влади притулку, а також особи-жертви торгівлі людьми.

Розділ 2 «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єкт порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» здобувачем доведено, 4. Розгляд об'єктивних та суб'єктивних ознак порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї показав, що, що під основним безпосереднім об'єктом порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї є – суспільні відносини у сфері регламентованого правового режиму на тимчасово окупованій території України, додатковим – суспільні відносини у сфері службової діяльності (ч. 2 ст. 332-1 КК України).

Потерпілим від порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї є держава, інтересам якої заподіяна, або могла бути заподіяна невизначна шкода.

У підрозділі 2.2 «Об'єктивна сторона порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» підтримується позиція, що об'єктивна сторона порушення порядку в'їзду та тимчасово окуповану території України та виїзду з неї характеризується діянням формі дії, і полягає у в'їзді на тимчасово окуповану територію України та виїзді з неї. Кримінальне правопорушення вважається завершеним з моменту незаконного перетину умовної лінії на місцевості між тимчасово окупованими і підконтрольними територіями України.

У підрозділі 2.3 «Суб'єкт порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» здобувач підтримує позицію, що суб'єкт порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду може бути як загальний, так і спеціальний. За ч. 1 та ч. 3 ст. 332-1 КК України кримінальній відповідальності підлягає фізична осудна особа, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла 16-річного віку. Відповідно до ч. 2 ст. 332-1 КК України кримінальній відповідальності підлягає спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, а саме службова особа, яка використовувала службове становище.

У підрозділі 2.4 «Суб'єктивна сторона порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» констатовано, що з суб'єктивної сторони порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї вчиняється тільки у формі прямого умислом. Метою порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, є заподіяння шкоди інтересам держави. Однак, мета заподіяння шкоди інтересам держави є занадто широким поняттям, що в свою чергу

призводить до поєднання адміністративної і кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

На підставі вивчення матеріалів правозастосовної практики, зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони державних кордонів, особливо тих країн, частини яких були або є окупованими, доведена доцільність декриміналізації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї як злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено комплексне наукове завдання, що полягає у визначенні кримінально-правової характеристики елементів і ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 332-1 КК України, та встановлення відсутності соціальної обумовленості встановлення кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. Виконане дослідження дозволило сформулювати наступне:

1. Провівши дослідження розвитку та сучасного стану законодавства про кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї можемо зазначено, що законодавство про кримінальну відповідальність за порушення порядку перетинання державних кордонів розпочало своє формування у Статуті Великого князівства Литовського 1529 року, який став першим нормативно-правовим актом який передбачав заборону виїзду в окремо визначені землі. Остаточо сформувався вже у сучасному КК України після подій 2014 року.

Також, проведений аналіз розвитку кримінального законодавства надав змогу сформулювати наступні історичні періоди розвитку кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї:

1) XVI ст. – період формування та дії Статутів Великого князівства Литовського 1529, 1566 і 1588 років, які стали першими нормативно-правовими актами, у яких законодавцем здійснено спробу виважено врегулювати порядок виїзду та в'їзду на територію Великого князівства Литовського та встановити за його порушення відповідальність;

2) XVII ст. – початок XX ст. – період Російської імперії (від Соборного уложення 1649 року до Кримінального уложення 1903 року);

3) 1917 р. – 1991 р. – радянський період (від Кримінального кодексу 1922 року до Кримінального кодексу 1960 року);

4) 2001 р. – по теперішній час.

2. В результаті дослідження підстав та принципів криміналізації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї з'ясовано, що більшості з них ст. 332-1 КК України не відповідає.

3. Під час дослідження зарубіжного досвіду було встановлено, що за загальним правилом кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї, не характерна для правових сімей світу.

Виняток ставить, ст. 259 Пенітенціарного кодексу Естонської Республіки, де передбачено кримінальну відповідальність за незаконне переміщення іноземців через державний кордон Естонської Республіки і тимчасову контрольну лінію. Тимчасова контрольна лінія використовується з метою розділу території, яка підпадає під юрисдикцію держав Естонської Республіки і Російської Федерації.

Для країн романо-германської правової сім'ї характерна кримінальна відповідальність за незаконний перетин (порушення порядку перетину) державного кордону. Зокрема, це – Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Литва, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан. У більшості країн досліджувана кримінально-правова норма віднесена до злочинів проти порядку управління (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Литва, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан). У кримінальному законодавстві Естонії віднесена до винних діянь проти громадського спокою, а Молдови до злочинів проти публічної влади і безпеки держави. За кримінальним законодавством Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Киргизстану, Литви, Молдови, Росії, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану від кримінальної відповідальності за вчинення незаконного перетину державного кордону, звільняються іноземні громадяни або особи без громадянства, які прибули з територій, де їх життю або свободі загрожувала небезпека, або особи, які просять у влади притулку, а також особи-жертви торгівлі людьми.

4. Розгляд об'єктивних та суб'єктивних ознак порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї показав, що, що під основним безпосереднім об'єктом порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї є – суспільні відносини у сфері регламентованого правового режиму на тимчасово окупованій території України, додатковим – суспільні відносини у сфері службової діяльності (ч. 2 ст. 332-1 КК України).

Потерпілим від порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї є держава, інтересам якої заподіяна, або могла бути заподіяна невизначна шкода.

5. Об'єктивна сторона порушення порядку в'їзду та тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї характеризується діянням формі дії, і полягає у в'їзді на тимчасово окуповану територію України та виїзді з неї. Кримінальне правопорушення вважається завершеним з моменту незаконного перетину умовної лінії на місцевості між тимчасово окупованими і підконтрольними територіями України.

6. Суб'єкт порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду може бути як загальний, так і спеціальний. За ч. 1 та ч. 3 ст. 332-1 КК України кримінальній відповідальності підлягає фізична осудна особа, яка на момент вчинення кримінального правопорушення досягла 16-річного віку. Відповідно до ч. 2 ст. 332-1 КК України кримінальній відповідальності підлягає спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, а саме службова особа, яка використовувала службове становище.

7. З суб'єктивної сторони порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї вчиняється тільки у формі прямого умислом. Метою порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, є заподіяння шкоди інтересам держави. Однак, мета заподіяння шкоди інтересам держави є занадто широким поняттям, що в свою чергу призводить до поєднання адміністративної і кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

8. Окреслено напрями удосконалення кримінально-правової охорони державного кордону, а саме пропонується:

- ст. 332-1 КК України «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» виключити.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Деркач В.Г. Окремі питання історико-правового розвитку законодавства про кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Юридична наука*. 2019. №9. С. 177–181.

2. Деркач В.Г. Сучасний стан закону про кримінальну відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Юридична наука*. 2020. №3. С. 222–226.

3. Деркач В.Г. Підстави та принципи криміналізації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Юридична наука*. 2020. №4. С. 139–145.

4. Деркач В.Г. Суб'єкт порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 48. Том 2. С. 177–183.

5. Деркач В. Г. Досвід окремих зарубіжних країн щодо криміналізації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. Азербайджанської республіки. *KELM*. 2020. № 7. С. 119–124 (Республіка Польща)

6. Деркач В.Г. Суб'єктивна сторона порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 17–18 липня 2019 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 46–49.

7. Деркач В.Г. Об'єкт порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 15–16 вересня 2020 р. К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. С. 50–52.

АНОТАЦІЯ

Деркач В.Г. Кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2021.

У дисертації вирішено комплексне наукове завдання, що полягає у визначенні кримінально-правової характеристики елементів і ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 332-1 КК України, та встановлення відсутності соціальної обумовленості встановлення кримінальної відповідальності за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї.

Зокрема, вперше на підставі вивчення матеріалів правозастосовної практики, зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони державних кордонів, особливо тих країн, частини яких були або є окупованими, доведена доцільність декриміналізації порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї як злочину, передбаченого ст. 332-1 КК України.

Доведена доцільність застосування у кримінально-правовій науці методу

аналогії у тому випадку, коли дослідження певного нового кримінально-правового явища, поняття чи категорії вимагає досліджувати схожі за змістом уже усталені кримінально-правові норми (ст. 332-1 КК України «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї» є унікальною, а тому вона досліджувалася у сукупності із нормами кримінальних законів, направлених на охорону державних кордонів вцілому).

Удосконалено положення науки кримінального права щодо наперед хибного рішення законодавця у контексті постійних спроб вирішити гострі соціально-економічні проблеми шляхом внесення змін та доповнень до КК України.

Розвинуто доктринальне положення про те, що якщо об'єктивні сторони адміністративного і кримінального правопорушення співпадають, то це наділяє правозастосовника надмірними повноваженнями самостійно відносити кожен факт порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї або до адміністративного, або до кримінального правопорушення, оскільки мета заподіяння шкоди інтересам держави є занадто широким поняттям та на практиці стосується в основному перевезення або пронесення продуктів харчування.

Дістало подальшого розвитку твердження про те, що якщо у результаті дослідження підстав та принципів криміналізації будь-якого кримінального правопорушення буде з'ясовано, що більшості з них воно не відповідає, тобто не є соціально обумовленою, така стаття кримінального закону підлягає виключенню.

***Ключові слова:** збройна агресія, встановлений порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї, державний кордон, інтереси держави, кримінально-правова характеристика, декриміналізація.*

SUMMARY

Derkach V.H. Criminal liability for violation of the procedure for entering and leaving the temporarily occupied territory of Ukraine. – On the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; criminal executive law. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2021.

In the dissertation the complex scientific task consisting in definition of the criminal-legal characteristic of elements and signs of structure of the criminal offense provided by Art. 332-1 of the Criminal Code of Ukraine, and the establishment of the absence of social conditionality of criminal liability for violation of the procedure for entry into and exit from the temporarily occupied territory of Ukraine.

In particular, for the first time on the basis of studying the materials of law enforcement practice, foreign experience of criminal law protection of state borders, especially those countries whose parts were or are occupied, the expediency of decriminalization of entry into and exit from the temporarily occupied territory was proved as a crime. Art. 332-1 of the Criminal Code of Ukraine.

The expediency of applying the method of analogy in criminal law science in the case when the study of a new criminal law phenomenon, concept or category requires to investigate similar in content already established criminal law (Article 332-1 of the Criminal Code of Ukraine "Violation of order in ' driving to and leaving the temporarily occupied territory "is unique, and therefore it was studied in conjunction with the provisions of criminal law aimed at protecting state borders as a whole).

The position of the science of criminal law on the preliminary wrong decision of the legislator in the context of constant attempts to solve acute socio-economic problems by amending the Criminal Code of Ukraine has been improved.

A doctrinal provision has been developed that if the objective aspects of an administrative and criminal offense coincide, it gives the law enforcer excessive powers to independently attribute each violation of the order of entry into and exit from the temporarily occupied territory to either an administrative or criminal offense. as the purpose of harming the interests of the state is too broad a concept and in practice concerns mainly the transport or carrying of foodstuffs.

It has been further argued that if a study of the grounds and principles of criminalization of any criminal offense reveals that most of them do not comply, ie are not socially conditioned, such an article of criminal law should be excluded.

Consideration of objective and subjective signs of violation of the order of entry into and exit from the temporarily occupied territory of Ukraine showed that under the main direct object of violation of the order of entry into and exit from the temporarily occupied territory of Ukraine is - public relations in the field of regulated legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine, additional - public relations in the field of official activity (Part 2 of Article 332-1 of the Criminal Code of Ukraine).

The victim of a violation of the order of entry into and exit from the temporarily occupied territory of Ukraine is the state whose interests have caused or may have caused minor damage.

The objective side of the violation of the order of entry and temporary occupation of the territory of Ukraine and exit from it is characterized by the action of the form of action, and consists in entering and leaving the temporarily occupied territory of Ukraine. The criminal offense is considered completed from the moment of illegal crossing of the conditional line in the area between the temporarily occupied and controlled territories of Ukraine.

The subject of violation of the order of entry into the temporarily occupied

territory of Ukraine and departure may be both general and special. For part 1 and part 3 of Art. 332-1 of the Criminal Code of Ukraine, a natural sane person who at the time of committing a criminal offense has reached 16 years of age is subject to criminal liability. In accordance with Part 2 of Art. 332-1 of the Criminal Code of Ukraine, a special subject of a criminal offense is subject to criminal liability, namely an official who used his official position.

From the subjective point of view, violation of the procedure for entering and leaving the temporarily occupied territory of Ukraine is committed only in the form of direct intent. The purpose of violating the order of entry into and exit from the temporarily occupied territory of Ukraine is to harm the interests of the state. However, the purpose of harming the interests of the state is too broad a concept, which in turn leads to a combination of administrative and criminal liability for violating the order of entry into and exit from the temporarily occupied territory of Ukraine.

Key words: *armed aggression, established procedure for entering and leaving the temporarily occupied territory, state border, interests of the state, criminal law characteristics, decriminalization.*